

METODICKÉ POZNÁMKY

1. Datové zdroje

Veškeré publikované ukazatele jsou počítány z údajů prezentovaných ze zpracování Českým statistickým úřadem na www.volby.cz a odpovídajících celkovým výsledkům voleb, vyhlášených Státní volební komisí.

2. Výsledky voleb v územní struktuře platné ke dni voleb

Základní územní jednotkou pro zobrazení výsledků přednostního hlasování je v této publikaci tzv. volební kraj. Jelikož jsou kandidátní listiny vázány na území konkrétního volebního kraje, nemá smysl přepočítávat výsledky přednostního hlasování na dnes aktuální územní členění. Jednotky nižší hierarchické úrovně (okresy) tak jsou v publikaci prezentovány retrospektivně, tj. v dané době platném územním členění. Sněmovní volby před rokem 2000 jsou v publikaci zobrazeny v územním členění z roku 1960 (zákon č. 36/1960 Sb.), volby uskutečněné po roce 2000 jsou prezentovány v územním členění podle ústavního zákona č. 347/1997 Sb.

Pokud jsou názvy krajů uvedeny z prostorových důvodů zkráceně, jsou používány v případě územního členění z roku 1960 zkratky: PHA₁ (hlavní město Praha), STČ₁ (Středočeský kraj), JIČ₁ (Jihočeský kraj), ZČ (Západočeský kraj), SEČ (Severočeský kraj), VČ (Východočeský kraj), JMK₁ (Jihomoravský kraj) a SM (Severomoravský kraj). Pro nové kraje jsou užity zkratky: PHA₂ (hlavní město Praha), STČ₂ (Středočeský kraj), JIČ₂ (Jihočeský kraj), PLK (Plzeňský kraj), KVK (Karlovarský kraj), ULC (Ústecký kraj), LBK (Liberecký kraj), KHK (Královéhradecký kraj), PUK (Pardubický kraj), VYS (Kraj Vysočina), JMK₂ (Jihomoravský kraj), OCK (Olomoucký kraj), ZLK (Zlínský kraj) a MSK (Moravskoslezský kraj).

Názvy hlavní město Praha, Středočeský kraj, Jihočeský kraj a Jihomoravský kraj se objevují v obou v publikaci používaných územních členěních, proto jsou tyto kraje pro lepší orientaci odlišeny dolními indexy. S dolním indexem ₁ jsou označeny kraje vymezené podle zákona č. 36/1960 Sb. a dolní indexem ₂ území krajů podle ústavního zákona č. 347/1997 Sb.

3. Sledované strany

Analýza přednostního hlasování **se omezuje na kandidátní listiny volebních stran, které získaly v daném volebním roce alespoň jeden mandát** v Poslanecké sněmovně. Důvodem je, že výše přednostních hlasů pro jednotlivé kandidáty je až posledním faktorem, který ovlivňuje rozdělování mandátů. Zabývat se přednostním hlasováním u stran, které nesplnily kvórum, proto pozbývá smysl. Kandidátky úspěšných stran budou pro úplnost analyzovány i ve volebních obvodech, ve kterých dané kandidátní listině nenáležel ani jeden mandát.

Pokud se v textu obecně mluví o volebních stranách či pouze stranách, jsou tím myšleny kandidující politické strany, politická hnutí a jejich koalice.

4. Sledované ukazatele

Počet hlasů - je počet odevzdaných platných hlasů po vytřídění neplatných hlasovacích lístků a neplatných hlasů z odevzdaných úředních obálek.

Maximálně možný počet přednostních hlasů - představuje maximální počet přednostních hlasů, které mohli voliči udělit jednotlivým kandidátům. V letech 1996, 1998, 2010 a 2013 mohli voliči udělit čtyři přednostní hlasy, proto byl maximálně možný počet přednostních hlasů v dané územní jednotce roven čtyřnásobku udělených hlasů pro danou kandidátní listinu, kdežto v letech 2002 a 2006 pouze dvojnásobku, protože voliči disponovali pouze 2 přednostními hlasy.

Reálně udělené přednostní hlasy - představuje počet udělených přednostních hlasů všech kandidátů volební strany v dané územní jednotce.

Míra využití přednostního hlasování - je definována jako procentuální poměr mezi počtem reálně udělených přednostních hlasů a maximálně možným počtem přednostních hlasů. Proměnná informuje o tom, s jakou intenzitou voliči přednostní hlasy využívají.

Podíl přednostních hlasů pro 1. kandidáta - vyjadřuje v procentech zisk přednostních hlasů pro lídra kandidátní listiny vůči celkovému počtu přednostních hlasů dané kandidátní listiny. Za lídry jsou automaticky považováni ti kandidáti, jejichž pořadové číslo na kandidátní listině se rovná číslu 1. Pokud byl kandidát s pořadovým číslem 1 před volbami odvolán, je za lídra volební strany v daném kraji brán kandidát s pořadovým číslem 2. Ukazatel primárně vypovídá o síle a úspěšnosti lídrů kandidátních listin. V přeneseném významu ukazatel rovněž vypovídá o souhlasu voličů s podobou čela kandidátní listiny, jelikož přednostní hlasy pro lídry kandidátek pochopitelně nemění pořadí v přidělování stranických mandátů - v případě nesouhlasu s pořadím kandidátů volič častěji vybírá kandidáty s vyšším pořadovým číslem.

Průměr přednostních hlasů na kandidáta - udává průměrnou procentuální hodnotu obdržенých přednostních hlasů pro kandidáta. K hodnotě indikátoru se dospěje následujícím postupem. Celková suma ve volebním kraji obdržенých přednostních hlasů se vydělí počtem kandidátů na kandidátní listině (maximální počet kandidátů v krajích je stanoven přílohou 2 zákona 247/1995 Sb.). Takřka vždy kandidovala sledovaná volební uskupení s maximálním počtem povolených kandidátů, proto je tato hodnota mezi stranami srovnatelná a proto lze výsledky jednotlivých stran v kraji agregovat do souhrnného čísla. Na rozdíl od předešlé proměnné se ukazatel nerelativizuje k celkovému počtu udělených přednostních hlasů, ale k počtu platných hlasů - stejně jako je tomu v § 50 odst. (5) zákona č. 247/1995 Sb. Sledovaný ukazatel tedy vypovídá o tom, jak blízko či daleko je „průměrný“ kandidát z vybrané kandidátní listiny daného volebního kraje k hranici pro přednostní udělení mandátu. Obdobným způsobem se ukazatel vypočítá i na celorepublikové úrovni. Republikový počet přednostních hlasů pro volební stranu se vydělí všemi platnými kandidáty strany v republice. Výsledný průměr přednostních hlasů na kandidáta se ovšem musí relativizovat k průměrnému počtu hlasů pro stranu na kraj.

Efektivně udělené přednostní hlasy - efektivní přednostní hlasy definuje volební systém, který k nim přihlíží pouze tehdy, když daný kandidát dokáže shromáždit zákonem stanovené % přednostních

hlasů (přičemž 100 % je počet hlasů, které strana v daném kraji získala). Všechny ostatní přednostní hlasy nebyly efektivní, neboť se k nim při distribuci mandátů mezi konkrétní kandidáty nepřihlíží.

Míra efektivity přednostního hlasování - je definována jako procentuální poměr mezi počtem efektivních přednostních hlasů (tj. suma přednostních hlasů kandidátů, kteří dokázali překonat stanovenou hranici pro posun do čela kandidátní listiny) a počtem reálně udělených přednostních hlasů. Pokud žádný kandidát z kandidátní listiny ve vybraném volebním kraji nepřekonal zákonem stanovenou hranici pro přednostní udělení mandátu, je míra efektivity přednostního hlasování rovna nule.

Počet kandidátů nad hranicí posunu - je součtem všech kandidátů, kterým se podařilo získat více, než zákonem stanovené procento přednostních hlasů z celkového počtu odevzdaných hlasů pro kandidátní listinu. Pokud straně náleží ve volebním kraji dostatek mandátů, tak takto úspěšní kandidáti získají mandát přednostně.

Počet neúspěšných lídrů kandidátních listin - udává počet kandidátů s pořadovým číslem 1 na kandidátní listině, jejichž strana v daném kraji získala alespoň jeden mandát, aniž by byl lídr zvolen poslancem.

5. Typy vlivu přednostního hlasování na kandidáta nad hranicí posunu

Překonání zákonem stanovené hranice pro posun do čela kandidátní listiny pro kandidáta automaticky neznamená udělení mandátu. Existují 4 typy situací, které mohou pro takto úspěšného kandidáta nastat:

a) kandidát je na mandátové pozici bez ohledu na přednostní hlasování - situace, kdy počet získaných přednostních hlasů neovlivní rozdělení mandátů. Pokud například vybrané volební straně náleží v kraji 4 mandáty a stanovenou hranici pro posun překoná pouze kandidát s pořadovým číslem 3, tak se sice formálně posune do čela listiny, nicméně personální obsazení poslaneckých míst zůstane pro volební stranu stejné jako v případě neexistence přednostního hlasování ve volebním systému České republiky,

b) posun kandidáta na kandidátní listině a přednostní udělení mandátu - situace, která zásadním způsobem ovlivňuje distribuci mandátů. Tento typ nastává v případě, že pořadové číslo úspěšného kandidáta je vyšší než počet straně náležících mandátů v kraji. Pokud má například politické uskupení v kraji na základě výsledků hlasování garantovány 2 mandáty, tak za úspěšné kandidáty s posunem jsou bráni ti kandidáti s pořadovým číslem 3 a vyšším,

c) kandidát je na mandátové pozici, ale pro zisk mandátu musí získat dostatek přednostních hlasů - typ situace, který je na pomezí mezi variantami a) a b). Jak takováto situace může nastat? Ve volebním obvodu například náleží vybranému politickému subjektu 1 mandát. Hranici pro přednostní udělení mandátu překonají kandidáti s pořadovým číslem 1 a 3. Více přednostních hlasů získal kandidát č. 1 a získává mandát. Tohoto kandidáta nelze zařadit do kategorie „posun kandidáta“ ani do kategorie těch úspěšných kandidátů, na které nemá přednostní hlasování vliv, proto byla vytvořena zvláštní kategorie obsahující právě takto specifické kandidáty,

d) volební straně náleží ve volebním kraji málo mandátů, kandidát mandát nezíská - kandidát požadovanou hranici sice překoná, ale na kandidátní listině se objeví osobnosti, které dokážou kumulovat ještě větší počet preferenčních hlasů a mandát tak je udělen přednostně jim. Volební straně například v kraji náleží 2 mandáty a hranici pro posun překročí kandidáti s pořadovým číslem 3, 4 a 6. Nejmenší počet přednostních hlasů z těchto úspěšných kandidátů získal kandidát s číslem 4, kterému tedy mandát nenáleží (je prvním náhradníkem) a je zahrnut do kategorie tohoto typu.

Seznam použitých zkratk:

PS PČR	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
PS	Poslanecká sněmovna
PH	Přednostní hlasy/hlasování
ČR	Česká republika

Zkratky politických stran a hnutí vyskytující se v publikaci:

ANO 2011	ANO 2011
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová
KOALICE	Koalice KDU-ČSL, US-DEU (v textu též „Koalice“)
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
ODA	Občanská demokratická aliance
ODS	Občanská demokratická strana
SPR-RSČ	Sdružení pro republiku - Republikánská strana Československa
SZ	Strana zelených
TOP 09	TOP 09
US-DEU	Unie svobody - Demokratická unie (název užíván i pro kandidátní listinu US v roce 1998)
Úsvit	Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury
VV	Věci veřejné

Ležatá čárka (-) v tabulce na místě čísla značí, že se jev nevyskytoval.

Tečka (.) na místě čísla značí, že údaj není k dispozici nebo je nespolehlivý.

Ležatý křížek (x) značí, že zápis není možný z logických důvodů.

Nula (0) se v tabulce používá pro označení číselných údajů menších než polovina zvolené měřicí jednotky.

Výpočty ukazatelů jsou prováděny z nezaokrouhlených údajů (včetně součtů).

Údaje publikované v procentech jsou uváděny zaokrouhleně na 2 desetinná místa.